

HALTIJAN KUISKAUS

EMILIA ERFVING, ANTTI HINTSA
SARA SINTONEN, HEIDI SAIRANEN
& KRISTIINA KUMPULAINEN

Haltijan kuiskaus, 2017

© TEKIJÄT 2017

EMILIA ERFVING & ANTTI HINTSA	suunnittelu, käsikirjoitus, taitto ja kuvitus
SARA SINTONEN	suunnittelu ja käsikirjoitus
HEIDI SAIRANEN	pedagoginen asiantuntija
KRISTIINA KUMPULAINEN	MOI-kehittämishankkeen johtaja

YHTEYSTIEDOT:

www.monilukutaito.com

Monilukutaitoa Opitaan Ilolla (MOI) -kehittämishjelma on uusimpaan tieteelliseen tutkimustietoon pohjautuva varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen (1. ja 2. vuosiluokat) sekä kirjasto- ja kulttuurialan henkilöstön käyttöön suunnattu lasten monilukutaitoa edistävä ohjelma. Kehittämishjelman toteutuksesta vastaa Helsingin yliopiston Kasvatustieteellisen tiedekunnan Playful Learning Center Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella.

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

ISBN 978-951-51-3557-5 (nid.)

ISBN 978-951-51-3558-2 (PDF)

Julkaisua saa levittää ja käyttää
vapaasti ei-kaupallisiin tarkoituksiin.

HALTIJAN KUISKAUS

Myyttejä ja monilukutaitoa

Myytit ovat yhteisesti jaettuja tarinoita ja uskomuksia, joita kukaan ei oikeastaan ole välttämättä koskaan oikeasti nähnyt tai kokenut, mutta joita pidetään totena. Menneessä ajassa, todella kauan sitten, suomalaiset myytit saivat monesti alkunsa luontoon liittyvistä havainnoista. Luonto innosti ihmisiä ja luonnon kanssa pyrittiin vuoropuheluun: ihmisillä oli nykyaikaan verrattuna erilainen suhde luontoon.

Pohjoisen ihmisille luonnolla on ollut oma erityinen merkityksensä, sillä luonto on vuodenaikojen vaihtelujen myötä täällä hyvin moninainen ja rikas. Ei ihmeikään, että se on herättänyt mielikuvituksen ja synnyttänyt monia uskomuksia. Esimerkiksi tähdenlennon on ajateltu olevan repeämä taivaalla, josta jumalat voivat kurkkia alas maan päälle. Samoin metsät haltijoineen liittyvät olennaisella tavalla pohjoiseen kulttuuriin ja elämäntapoihin, olihan se myös tärkeä ravinnon lähde.

Haltijan kuiskaus -aktiviteetikorteilla haluamme osaltamme juhlistaa 100-vuotista Suomea. Kokonaisuus julkaistaan digitaalisessa muodossa, ja sitä on mahdollisuus käyttää ja levittää ei-kaupallisissa tarkoituksissa. Ajatuksemme on, että tulostamisen sijaan materiaalia käytetään erilaisilla digitaalisilla näyttöpäätteillä.

Aktiviteetikorttien pedagogisena tavoitteena on herättää kiinnostusta suomalaista luontoa ja vanhoja uskomuksia kohtaan monesta eri näkökulmasta. Tehtävät houkuttavat myös monella eri tavalla tarkkailemaan, pohtimaan, keksimään ja kokeilemaan itse.

Haltijan kuiskaus -aktiviteetikorttien tuottamiseen on saatu tukea Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamalta 'MOI - Monilukutaitoa opitaan ilolla' -hankkeelta, jonka toteuttaa Helsingin yliopisto. Materiaali on vapaasti ladattavissa MOI-hankkeen sivuilta osoitteessa:

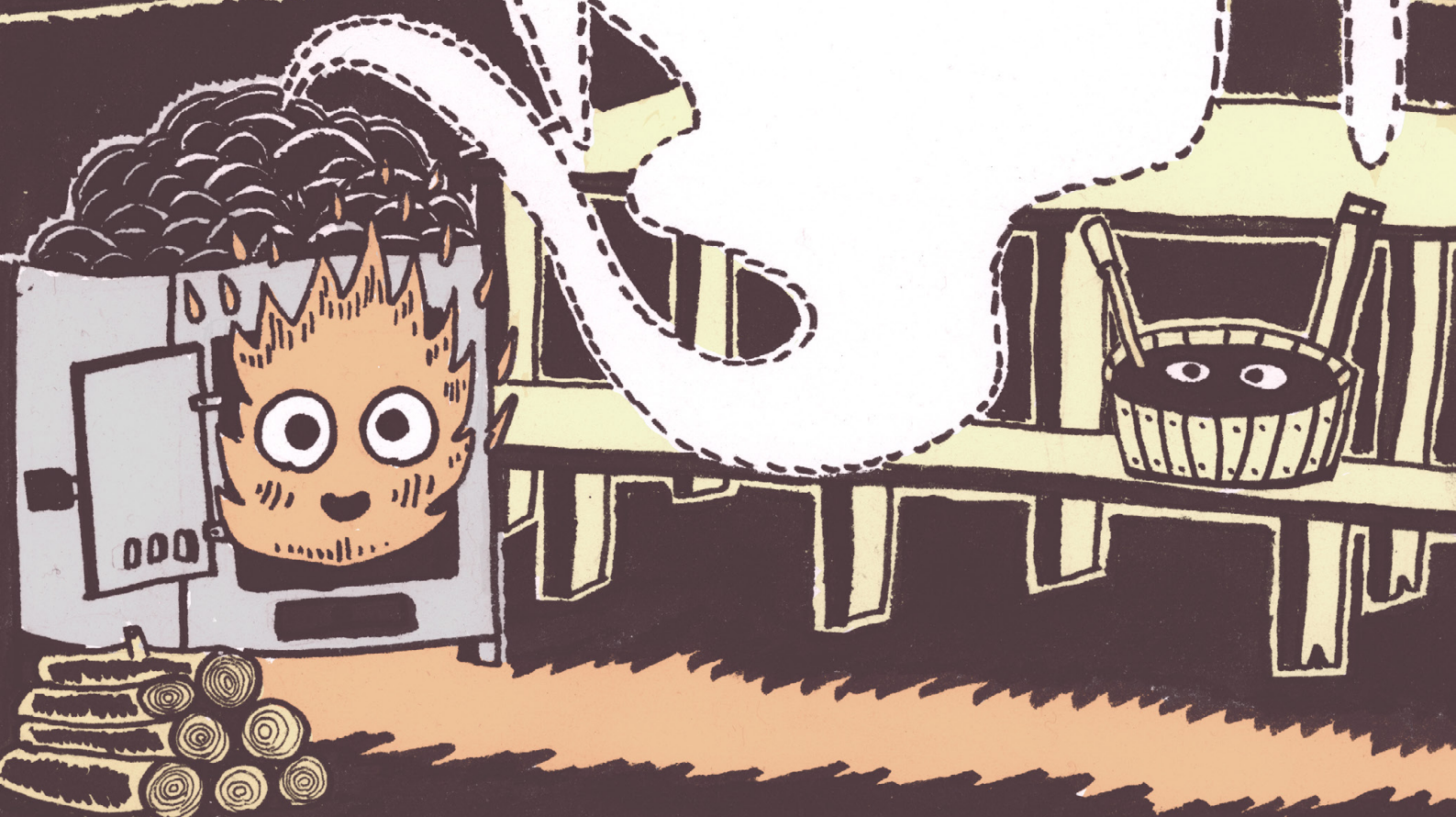
www.monilukutaito.com

KAIKELLA ON HALTIJA

Muinaiset suomalaiset uskoivat haltijoiden olemassaoloon. Kaikilla elävillä ja elottomilla asioilla oli oma haltijansa. Esimerkiksi vedellä, tulella, tuvalla ja saunalla oli omat haltijansa, samoin kuin monilla esineillä ja asioilla. Niiden tehtävänä oli suojella ja puolustaa, toisinaan myös hallita. Haltijoita kunnioitettiin ja arvostettiin. Myös jokaisella ihmisellä oli oma haltijansa, jonka hän peri isovanhemmiltaan.

Miettikää, jos nykyihmisillä olisi omia haltijoita, miltä ne näyttäisivät. Entä, millaisia olisivat esineiden haltijat, kuten kännyköiden haltija, tai lelujen haltija?

HALTIJAT PILOSILLA

Haltijat voivat olla erilaisia olentoja, kuten peikkoja, tonttuja tai metsänneitoja. Vanhoihin uskomuksiin kuului myös ajatus, jonka mukaan haltijoiden ajateltiin muuttuvan esimerkiksi puuksi, kiveksi tai kallioksi.

Katselkaa pihalla kiviä ja puita erityisen tarkkaan: huomaatteko jossain neidon, tontun tai peikon hahmon? Voitte vaikka piirtää tai valokuvata löytöjä. Miettikää myös yhdessä, miltä olennot ovat liikkuneet ja äännelleet ennen kiveksi tai puuksi muuttumistaan. Mitä ne kertoisivat, jos ne muuttuisivat uudelleen eläviksi?

TAPION VALTAKUNTA

Muinaiset suomalaiset kunnioittivat metsää, suhde metsään ja sen eläimiin oli läheinen. Haltijoiden lisäksi metsällä oli myös oma jumalansa, nimeltään Tapio.

Keskustelkaa millaisia kokemuksia teillä on metsässä liikkumisesta? Miltä metsä tuoksuu ja haisee? Mitä siellä voi kuulla? Käykää tutkimassa jotakin teitä lähinnä olevaa metsää. Löytyykö sieltä koloja, joissa haltijoiden uskottiin asuvan? Miltä haltijoiden kodissa mahtaa näyttää?

METSÄN UKKO

Karhu on suomalaisen luonnon mahtavin ja voimakkain eläin. Karhulle on suomenkielessä kymmeniä nimityksiä, kuten otso, ohto ja metsän ukko tai mesikämmen, hunajatassu, nallukka. Sen oikeaa nimeä pelättiin sanoa ääneen, koska ajateltiin että karhu kuulee nimensä ja tulee paikalle, aavistaen ihmisten aikeet.

Millä nimillä te voisitte kutsua karhua? Jos sinä olisit karhu, minkälaisessa metsässä haluaisit asua ja mitä tykkäisit tehdä?

METSIN TOTEEMIT

Toteemipaaluja saattoi ennen nähdä myös Suomessa. Ne toimivat palvontapaikkoina ja niillä uskottiin olevan suojelevia vaikutuksia.

**Suunnitelkaa oma
toteemi satavuotiaan
Suomen kunniaksi.**

MYRRYSMIES

Metsässä tulee vastaan muinainen tietäjävelho, myrrysmies. Hän katselee maassa olevia oksia ja kiviä, joista muodostuu erilaisia kuvioita. Myrrysmies kertoo, että oksien ja kiven asennosta voi ennustaa tulevia tapahtumia.

Leikkikää myrrysmiestä. Keksikää jokin kysymys, mihin kysytte vastausta. Ennustaa voi vaikka ulkoa kerätyillä tikulla ja pienillä kivistä, tai kynillä ja muilla sisältä löytyvillä kevyillä esineillä. Esineet otetaan käsiin ja heitetään maahan, lattialle tai pöydälle ja ennuste luetaan siitä, mihin asentoon ne jäävät.

Muinainen tietäjä, myrrysmies, esittelee taikapussinsa sisältöä. Siellä on erilaisia aarteita ja kummallisia matkan varrella vastaan tulleita esineitä: kuivattu sammakko, lepakon siipiä, karhunhampaita, karhunkynsiä, käärmeenkiviä, renkaaksi kasvaneita puunoksia ja juurakoita. Jokainen esine on myrrysmiehelle tärkeä ja muistuttaa jostakin asiasta.

Askarrelkaa itse myrrysmiehen taikapussit ja kootkaa jokaiselle niihin oma sisältö: mitä erilaisia asioita sieltä voisi löytyä? Kaikkea ei tarvitse kerätä niihin kerralla, vaan taikapussin sisältö voi kasvaa pikkuhiljaa vaikka retkillä.

MYRRYSMIEHEN TAIKASAUVA

Myrrysmiehellä on mukana taikasauva, joka on tehty tarkoin valitusta puun oksasta. Taikasauva on niin pieni, että se mahtuu myrrysmiehen taikapussiin. Taikasauvan sisällä, puunkuoren alla on ydin, josta voi tarkkaan kuunnellesaan kuulla hentoa hyvän haltijan kuiskausta.

**Tehkää itsellenne omat
taikasauvat, joiden sisään on
kääritty hyvien haltijoiden
kuiskauksia.**

MYYTITSE OLENNOT

Koska vanhoihin uskomuksiin liittyy paljon sellaista, mitä ei välttämättä kukaan koskaan ole oikeasti nähnyt, uskottiin myös, että haltijat voivat olla puoliksi ihmisiä. Esimerkiksi veden haltijan Vetehtisen ajateltiin olevan puoliksi ihminen ja puoliksi kala. Vetehtiseltä toivottiin hyvää kalasaalista.

RAKENTAKAA ITSE MYYTISIÄ OLENTOJA SEURAAVAN RESEPTIN MUKAAN:

- 1.** Valitaan hahmon lähtökohdaksi jokin eläin ja lisätään sen muotoon luonnonelementtejä (esim. jäkälää, kukkia, heinää).
- 2.** Lisätään jokin voimaelementti (kuten yksisarvisen sarvi, kultainen silmä, taikasiivet).
- 3.** Maustetaan tarvittaessa ihmismäisillä piirteillä ja taidoilla (esim. kädet, puhekyky).

Myyttisiä hahmoja voi rakentaa ulkona luonnonmateriaaleista, pukeutumalla sellaiseksi itse, askartelemalla naamion tai millä tavalla ikinä keksittekään!

KOLME TUTKIMUSMATKAILIJAA

Ylittäessään jokea
tutkimusmatkailijat
havaitsevat joesta kurkistavan
veteisen.

Piirrä vetehiselle kasvot tai
piirrä erilliselle paperille
veteisen kuva kokonaan.

Samoillessaan syvemmälle
metsään tutkimusmatkaajat
törmäävät ihmeellisiin
kukkasiin.

Piirrä kukat ruutuun.

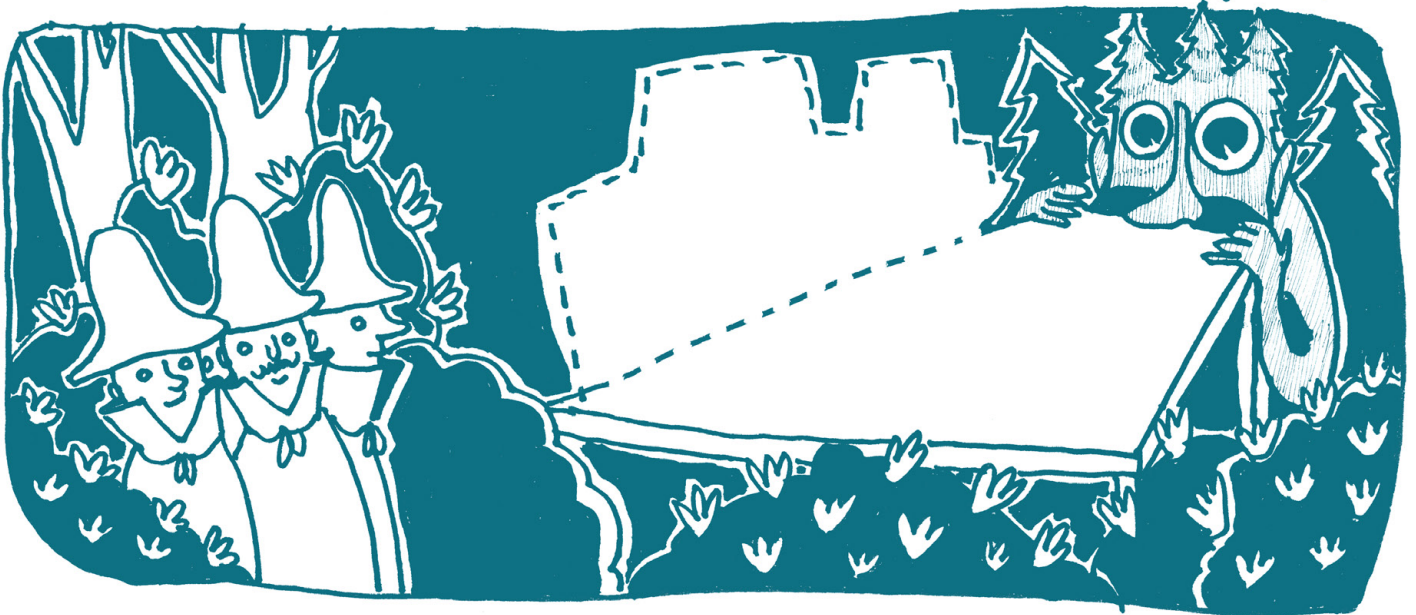

Illan tummetessa metsä
alkaa muuttua synkäksi ja
tutkimusmatkailijoita
alkaa pelottaa.

**Yhtäkkiä metsästä kuuluu
outoa kovaäänistä kieltä.
Sinun tehtäväsi on esittää
kivin tuo kieli.**

**Äänen takana oli metsänjumala Tapio, joka toivotti tutkimusmatkailijat
luokseen pitoihin. Sinun tehtäväsi on piirtää Tapion pöydän herkut.**

UKKO! UKKO!

Ukkonen oli samaan aikaan pelätty ja toivottu ilmiö. Ukkosella oli oma jumalansa, nimeltään Ukko. Ukkoa kutsuttiin ennen esiin matkimalla ukkosen ääntä. Tarvittiin vettä viljalle ja muille kasveille sekä eläimille ja ihmisille. Ajateltiin, että Ukko innostuu itsekin jyrisemään kuullessaan jylinää. Mutta samalla Ukkoa ei haluttu suututtaa, jotta vettä ei sataisi liikaa.

Auttakaa kylän väkeä kutsumaan ukkosta ja sadetta esiin matkimalla niiden ääntä. Mitä muita asioita voi houkutella esiin äänellä? Millaisella äänellä?

LUONNON TUNTEET

Menneisyydessä luonnonvoimat koettiin tahtovina, tuntevina ja toimivina persoonina. Lukekaa yhdessä kuvan tunnesanalista. Mitkä tunteet yhdistäisit kuvan erilaisiin luonnontiloihin ja miksi? Kokeilkaa eri tavoin, miltä kuulostaa iloinen tuuli tai vihainen metsä?

RAIVO

ILO

RAUHA

PIRTEYS

LOITSUT

Vanhoihin uskomuksiin kuuluvat myös loitsut. Loitsut ovat hokemia ja sanontoja, joilla ihminen uskoi saavansa haluamansa asian tapahtumaan. Haluttiin hyviä asioita kuten lempeää tuulta, runsasta satoa, hyvää metsästysonnea sekä terveyttä ja pitkää ikää.

Mitä hyvää te haluatte tapahtuvan lähitulevaisuudessa? Keksittekö sille oman loitsun? Käyttäkää omia taikasauvojanne loitsujen kanssa.

Myytillisiä muistiinpanoja:

Alla listatuissa teoksissa on tietoa suomalaisista uskomuksista ja myyteistä. Teokset ovat toimineet Haltijan kuiskaus -julkaisun tehtävien inspiraationa.

Aalto, Ilari & Helkala, Elina. 2015. Matkaopas keskiajan Suomeen. Atena.

Ojanen, Eero & Ulv, Daga. 2015. Suomen myyttiset linnut. Minerva.

Pulkkinen, Risto. 2015. Suomalainen kansanusko. Gaudeamus.

Simonsuuri, Lauri (toim.) 2017. Myyttillisiä tarinoita. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 5. painos.

HELSINGIN YLIOPISTO
KASVATUSTIETEELLINEN TIEDEKUNTA

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Monilukutaitoa opitaan ilolla